

AN BHANRIOGHAN SHOLASACH

Ar Leanú

Nuair a tháinig sé isteach ag an draoidheadóir chuir sé céad chuir sé céad míle fáilte roimh mac na Banrioghna Solasaighe. “Creidim” adeir sé, “gur mór an t-iongantas go dtáinig tú i dtír ar an oileán seo ar chor ar bith.”

“D’fhéadfainn teacht i dtír ann i gchomhnaidhe ach níor leig faithchíos roimh na madraí alla dom teacht go ndeachaidh siad chun suaimhnis.”

“Maise is gearr go mbeidh tú féin i do cheann aca sin. Níl aon bheithidheach ar an oileáin nach mac rí agus banrioghna atá ann ag an mBanrioghan Chrua-Fhortúnach. Is gearr go go dtiubhraidh sí tú féin léithe, ach b’fhéidir go gcoinneochain mí thú. Déarfaidh mé gur mac dreathára dhomh féin tú.”

Trathnóna lá'r na bhárach tháinig an Bhanrioghan Crua-Fhortúnach go dtí an draoidheadóir. "Tuige nár chuir tú sgéal chugam go raibh an fear seo annseo agat" adeir sí.

"Níor iarr mé sin a dhéanamh" adeir seisean, "nach mac dreathára dhom féin é. Chuir mé fios air le bheith ina bhuachaill siopa annseo agam" adeir sé.

"Muise caithfidh tú é a thabhairt suas" adeir sí.

"Ní chaithfead" adeir sé.

D'imthigh sí an lá sin agus tháinig sí i gceann coighcise aríst.

"Caithfidh tú é a thabhairt dom gan bhuidheachas" adeir sí.

"Ní thiubhraidh mé duit é go ceann míosa ar chuma ar bith" adeir sé.

D'imthigh sí an lá sin. Ní raibh sí imthighthe ach seachtain nuair a tháinig sí aríst dá iarraidh.

"Ní thiubhraidh mé duit é go ceann míosa. Bíodh sé agat faoi cheann míosa."

"Déanfa sin" adeir sí.

Nuair a bhí an mhí thuas, an lá a raibh sí a' tigheacht, "anois" adeir an draoidheadóir leis seo, "beidh sí sin an-chineálta go dtí coighcís nó trí seachtainí ach bí ag faire go go bhfeicidh tú a' fanacht oidhche ina suidhe í, agus tar chomh fada liom-sa annseo, mar beidh mise ag obair ina haghaidh." Dubhairt sé leis gan blas a ithe nó a ól go dtiocfadh sé chomh fada leis féin.

Bhí sé a' faire annsin go

bhfaca sé ag fanacht ina suidhe í oidhche agus maidin lá'r na bhárach dubhairt sé go rachadh sé chomh fada lena oncal, gur dhearmad sé leabhar agus go gcaithfeadh sé dhul dá iarraidh.

"Cuirfidh mise teachtaire dá iarraidh sin duit" adeir sí.

"Ní gheobhfaidh teachtaire ar bith é. Caithfidh mé féin dhul dá iarraidh."

D'imthigh leis go ndeachaidh sé cho fada leis an draoidheadóir.

"D'fhan an cailín ina suidhe aréir?" adeir an draoidheadóir.

"D'fhan" adeir sé.

"Bhí mise ag obair ina haghaidh annseo" adeir an draoidheadóir.

"Seo anois trí cinn de chácaí. Tiubhraidh tú leat iad. Beidh aithne agat orthu. Na trí cinn de

chácaí a bhéas leagtha ar an mbord, cuirfidh tú i leath-taobh iad agus íosfaidh tú iad seo, agus nuair a bhéas tú ag ithe na gcácaí” adeir sé, “beidh cíléar uisge leagtha ar an urlár agus cupán leagtha síos ann, agus níl aon uair dá n-íosfaidh tú ceann nach n-ionntóchaidh sí an cupán agus nach guirfidh sí ráise aiste.

Dár bh’iad a cuid cácaí ise a bheadh tú a ithe, bheadhthá i do bheithidheach éigéil ar an bpointe aice, an chéad cheann a d’íosfá dhíob.

“Seo trí cinn de chácaí eile agus tiubhraidh tú duithe iad. Ní chuirfidh sí aon tsuim ionntab. Abair gur cácaí a cheannuigh tú i dtigh t’oncal iad, agus iad a ithe,

agus gabhfaidh sí agus íosfaidh sí an an bpointe iad.

Nuair a bhéas na cácaí ithte a'd-sa agus é cinnte uirthe aon bheithidheach éigéil a dhéanamh díot, abróchaidh sí go gur ag iarraidh bheith a' cur faithchís ort a bhí sí.

Abair thusa 'más cleas é a theidheanns timcheall eirigh tusa agus ionntuigh an cupán faoi san uisge' agus abair léithe a bheith ina capall marcaidheachta faoi n-a srian is faoi n-a diallaid. Teirigh ag marcaidheacht uirthe agus ná spáráil spuir uirthe go dtuga tú abhaile ag do mháthair í, agus is maith a aithneochaidh sí sin í."

Chuaidh sé ar ais abhaile aice agus nuair a tháinig sé isteach aice, “ó nach fada amuich ó mhaidin thú, tá do bhricfeasta fuaraighthe annseo romhat” adeir sí.

Chuir sé lámh ina phóca. Rug sé ar an mála a raibh a cuid cácaí ise ann. Leag sé ar an mbord iad. “Seo cácaí a cheannuigh mé i dtigh m’oncal duit.”

Thosuigh sí dá n-ithe ar an bpoinnte. Nuair a chonnaic seisean ise dá n-ithe ní dhearna sé ach ach cúl a láimhe a chur leis na cácaí a bhí ar an mbord agus na cácaí eile a leagan ina n-áit. Thosuigh sé dá n-ithe.

Nuair a bhí cáca ithte aige ní dhearna sí ach an cupán a ionntú.

“Bí i do mhúille” adeir sí.

Bhreathnuigh sé uirthé.

Nuair a bhí ceann eile ithte aige d'ionntuigh sí an cupán aríst.

“Bí in t-asal” adeir sí.

Nuair a bhí an tríomhadh ceann ithte aige, “bí i do mhadra alla” adeir sí, ach ní rinne sí tada de. Chinn sé uirthé ar gach aon bhealach.

“Go do sgannradh a bhí mé” adeir sí.

“Más mar sin é” adeir sé, b'fhéidir go gcuirfeadh muid féin faichíos suas.” Bhí sé ag breathnú ar an gcaoi a raibh sise ag iompú an chupáin, agus ní dhearna sé ach é a iompú ar an mbealach céadna. “Bí i do chapall marcaidheachta a'm-sa faoi do shrian agus faoi do dhiallaid”

adeir sé, agus arnú bhí ar an bpointe.

Nuair a bhí sí ina capall annsin aige chuaidh sé a' marcaidheacht uirthé agus thomáin sé leis í go dtáinig sé ag an draoidheadóir go bhfágadh sé comhairle eile uaidh.

Nuair a chonnaic an draoidheadóir a' tigheacht é, "Ó tá sí a'd" adeir sé.

"Tá" adeir sé.

"Ná spáráil spuir uirthé sin go dtuga tú abhaile ag do mháthair í, agus is maith a d'aithneochas do mháthair an cailín sin, agus ní hé an deagh-rud a dhéanamh léithe."

Bhuail sé ar marcaidheacht uirthé agus bhí sé sna cosa in airde ariamh go raibh sí ag dhul amach geata agus seanbhean ar thaobh den gheata

agus seanfhear ar an taobh eile. Nuair a chuaidh sé amach thartab “ó chó” agus “abh-ó” ag chaon duine acab.

“Céard atá uirthé?” adeir sé.

“Ó muise tá, capall a bhí fadó an lá againn” adeir siad, “agus ní raibh aon chapall ariamh is cosmhala léithe ná í sin.”

“An gceannócadh sibh í?”

“Ceannóchamuid.”

“Cé mhéad a bhéas tú a iarraidh uirthé” adeir siad.

“Céad punt.”

“Tiubhramuid dhá chéad punt duit” adeir siad.

“Ní dhíofainn mo chapall ar chor ar bith libh.”

“Tá tú mall” adeir siad.

“Fuair tú an margadh a d’iarr tú agus níl tú ag dhul siar in do mhargadh.”

D’iompugh siad siar ar ais an capall agus bhí siad féin sa mbaile cho luath léithe, mar séard a bhí ionnta a hathair agus a máthair.

Nuair a bhí siad ag an gcúirt annsin rug an mháthair ar shlaitín draoidheachta agus rinne sí madra alla de sin agus bean d’ise.

Nuair a bhí sí ina bean annsin aríst tháinig sí chomh fada leis an draoidheadóir ag troid leis.

“Nach deas an cleas a rinne tú capall a dhéanamh dhíom, ionga i gceann a máthar go dtugadh sí droch-spídiúlach dhom.

Mara ndeacha tusa chuice tiocfaidh sise chugat” ag bualadh a chois faoin urlár.

“Eirigh aníos as sin a thínnteach agus téirigh chomh fada leis an mBanrioghan Sholasach agus abair léithe go bhfuil madra allta déanta dá mac annseo ag an mBanrioghan Crua-Fhortúnach agus thigheacht chomh fada leis.”

Bhí an draoidheadóir ag coinneál cainnte léithe. Ní raibh sí imighthe amach as teach an draoidheadóir nuair a bhí an tínnteach agus an Bhanrioghan Sholasach ar ais.

Nuair a tháinig sí isteach séard a rinne sí breith ar chúl cinn uirthi agus í a chur amach roimpi ar an oileán gur thóg sí an méid sin daoine a bhí ariamh

faoi dhraoidheacht aice.

Nuair a bhí an méid sin déanta aice chuaidh sí abhaile, í féin agus a mac agus sé an chaoi ar thosuigh sí ar an rí arbh é a inghean a chur an mac faoi dhraoidheacht agus chuir sí cath air, agus níor fhága sí aon duine beo dá raibh thimpeall uirthi de chongnamh na de achuidiú ariamh ach é féin agus an inghean. B'éigean dó féin ise a phósadh agus don inghean a mac a phósadh.

AMHRÁN AN TSIONNAIGH

Sionnach a bhí ina chomhairleach ar na Bólaigh

Maidin Luan Cingcise an dara lá den tSaoire
Nach mise a bhí go haoibhinn ins na gleanna
Mo bholg os mo chionn a'm is mé a tosú a' déanamh aoibean
'S rud ab annamh liom a dhéanamh
Ní raibh mé ar airdeall

Ach an Breathnach bhí sé fealltúil
Is ba mhinic lena dhream é
'S nár bhuanaidh Dia san áit é an sgéalaidhe

Chuir sé orm fáisnéis agus seilg ó Rí láidir
Nó gur ghiorruigh sé mo chairde ar an saoghal seo

Sionnach bocht gan mhís mé a tháinig ar mo dhídion
Is nár bh'olc an ceart mé a dhíbirt as m'árus
Níor mharbhuigheas uan na caora mionnáinín na mínseach
Is nár mhaith an comharsa saolta libh ann mé

Chinn mise lom láidir ar Mharcus is ar Phádraic
Is ar a gcuid confairt is madraí fré chéile
Nó go dtáinig mé ar mo dhídion Ag Tomás Mac Con Faola
'S an gadaidhe b'olc an cara dom ann é

Tá an sionnach úd ag eiriú adeir Tomás Mac Con Faola
Agus feictear é ina thaidhbhse
'S tháinig sé in shaghad orm ins na gleannta
Chuir mé as ucht Críosta air Céard a chas aríst é
Ar breitheamhnas airighe nó faoistin fallsa

Éist a Mhic Con Faola ní bhaineann mo sgéal daor duit
Tá mise in imridhe an-chráidhte
An fear atá i Loch a' Bhuidhe amuich
Go mo choinneál as mo shaothrú
Mé tléismint ag dhul chun dligheas chuile lá leis

(ag cuimhne ar dhul a dhéanamh)

Déanfa mise m' uaghachta agus socróchaidh mé mo chuntas
A bhfuil isteach ó Úirid go dtí an Ábhach
Glionnán Seannach Domhnaill Bé Chatha is na Bólaigh
Agus is mise a bhí mo chomhairleach ar an méid sin.

Ach mo thruagh mo dhá pháiste
Atá ag imtheacht anois go fánach
Ar fud cruic agus gleannta gan chumhdach
Is an méid úd a bhí cruinn a'm
Gur fhan sé i Locha Bhuidhe uaim
Is ar Thiobóid a bhí mo shocrú fré chéile

Sé Tiobóid atá go suaimhneach
Is níl uireasbha den tsaoghal air
'S go gcaillfeadh sé dhá phingín liom
Nó go gcuirfeadh sé síos fóidín ar mo thórramh

Tá mo chuid airgid mhóir go fairsing ina phóca
Mealladh na mban óg is dá mbréagadh
Ní thiocfadh do mo chaoineadh
Mo chrapadh nó go mo shíneadh
'S ní iomchróchach sé taobh de mo chróchar
Ach nach olc an ceart sa tír mo chuid a bheith Go cruinn aige
'S nach gcuirfeadh orm braitlín ná cónra

Shoraidh dhíbh a ghaibhne
Nach sibh a bhí go cladhrach
'S mé a eiteach faoi thaidhbhse de láidhe
Go raibh eolas a'm ar dhaoine
A mbeadh a mbuidéal a' tigheacht agus é líonta
Nuair a thiocfadh fear an tsiamsa i láthair
An t-am a raibh na righthe ag cogadh leis na draoithe
Badh é Bhulcan an fear a bhfírinne lámhord
'S gur fhág sé litir sgríobhta
ag a dtiocfadh ina dhiadh choidhchin
gan file a eitheach choidhchin i gceardchan

Dá mbeinn-se i gCondae an Chláir i nGaillimh nó sa Spáinn
Nó thiar i mbarr airde Béartha
Nó i gCill Cholgáin na rástaí
In áit a mbíonn na báirí
Ag breathnú ar na mná a bhíos gléasta.

Le súil is go bhfuighinn-se faisnéis
Ar dhuine eicínt a bhfágait
A mbeadh soineanta is cáilidheacht in éadan
Thiubhradh dhom-sa spás trí seachtainí amháin
'S a liaghachta fear go fán ceall a shéasúir
ach tiocfaidh an lá go fóill
go suidhfidh mé ar mo sheol
agus beidh airgead dá chomhaireamh ag na mná dom

Ceannóchad láidhe bhinn a bhéas ag obair le mo thaobh
Agus gur gheall le tambourine í istigh i mo gháirdín.

MUISGLIGHEACH MAISGLIGHEACH

An teine a bhí ag an Mada Rua do Mhac Rí i nÉirinn

Teine cufarnach cafarnach
Gan dó gan deatach
Go dtigeadh an siongán ón mongán
Ag téidfeadh a leath-mhór léithe
Bhí sé có deas sin

Treampáin

Treasindeacht

Faoin shile na rí-choinnle
An réidh-choinneál
Coinneal luaidh a bheith os a gcionn agus go silfeadh braon sna luaidh orthabh gach dara lá
b'fhéidir nuair a shileadh braon de sin orthab ghabfadh sé go cnámh ionntab.

Carna 5/4/32

AN CHAILLEACH

Slat ar an mbuntsop le na choinneál. Is minic a chuirtear téad air in áit slaite agus bíonn clocha ceangailte den téad seo agus iad anuas thar an mbuntsop féin. Clocha caillighe a tugtar ar na clocha seo.

Iarthan

Féar fada glúinéineach nach bhfuil sturúil

Láib

Go maith le haghaidh ancaire, níos fearr ná an glan.

Stupóg

Tón chlochach go maith le haghaidh iasgaigh

Cloch mhuireáiteach

An t-ancuire le haghaidh stupóige. Rópa thart ar a lár.

Straimpín

Rópa ar bheann den ancaire lena tharraingt as greim

Stupóg	Bréam agus ballach; stupóg ó mhíle agus tuilleadh ón talamh.
	Stupóga maithe ag sgeirde
Leathrach	Leacracha móra faoin bhfairrge.
	B'fhéidir go dtriomuigheann cuid aca le tráigh mhór mhillteach.
	Ar an leathrach – ballach agus mangach
Maoim	Is iongantach an áit maoim le bheith ag iasgach nuair a bhíonn an fhairrge ciúin
Cuisle	Leathóga sa gcuisle glan agus mangach. Cuisle an áit is domhne sa gcuan.
Crompán	Cuainín beag.
Crompán Charna	An áit a bhfuil an chéibh
Sruth	An áit a bhfuil an taoille a' rith go tréan.
Cúltruth	Go minic leis an talamh.
Sruth na Stiúrach	Bhí mé suas le sruth na stiúrach aige.

Cátha	Bhí an bád ag déanamh an-chátha.
Súigteáin	Bíonn súigteáin faoin aill go do shugha isteach agus amach
Tanaidhe agus an t-oidhre	Nuair a bhíonn tú idir an tanaidhe agus an t-oidhre caithfidh tú dul díreach nó tá tú réidh. Bheidhfeá a' ritheacht le cóir. Má theigheann tú níos fuide ar an tanaidhe buailfidh tú an talamh. Mura gcoinnigheann tú díreach jibeáilfidh tú agus báithfidh tú an bád.
Siubhal agus ardú le cóir gaoithe	Tá an bád a' déanamh an-tsiubhal agus ardú le cois gaoithe.
Ardú	Druidim leis an ngaoith
A' tornáil	Tá an bád a' leagan go mór ón ngaoith. Rachaidh an bád go maith le cóir gaoithe.

Cóir gaoithe	Sí an bád maith atá indon imtheacht cois gaoithe
Cóir	Fair wind
Lán sgóid	A'seol go sgriúta
Leath sgód	Níl lán cóir agat
Preab sgóid	Beagán seoil
	"Tabhair preab sgóid di"
Fáisgthe le cois gaoithe	Tightened up
Faoi agus os a cionn	Chuir sí fúithe an bád eile.
	Chuaidh sí amach os a cionn agus níor fhága sí puth gaoithe ina seol
	Is maith an rud tús leagan
	A bheith chun tosuigh ag an marc agus a filleadh le cóir
	Seol beag a ghníos ceann liath
	Is fearr a bheith dhá dhíol ná dhá cheannacht.
	Is fearr a bheith cinnte go gcuirfidh tú fút do mharc ná

	iallach a bheith ort teacht timpeall aríst ar bord eile.
Idir dhá ghaoth	Lig suas idir dhá ghaoith í
Lán amach	Coinnigh lán amach í
	Coinnigh an oiread gaoithe ionnta is fhéadfas tú.
Fan leis	Coinnigh níos goire don ghaoith í ar fhaithchíos bualadh.
Fan anuas	Imthigh ón ngaoith – teacht faoin marc nó carraig
Cuir romhat do mhaide	Stop her
Cuir fút do mhaide	Push her up
Cuir fút do láimh	An halmadóir a bhrugha uait
Coinnigh siubhlach í	An halmadóir a tharraingt chugat
Ag gabhail an bháid	Steering and sculling
Lán droma	Suidhe faoin halmadóir lena coinneál siubhlach, le seolta a choinneál lán. Lán droma a thabhairt di.

Lá tomhais Bhaile Uí Bhíocháin	Lá dona le haghaidh seoltóireachta
Jibeáil ó sgriúta go sgriúta	Gan an seol a tharraingt isteach ach an ghaoth a leigint as agus é a iontú thart ar fad
Lán trí seolta	Lá cóiriúil le bríoca deas
Cion cúrsa bhig	Lá le bríoca go réasúnta cruaidh
Cion dhá chúrsa agus barróg ar a jib	
	Lá gaothmhar go maith
Cion trí chúrsa	Lá an-ghaothmhar
Cúrsa sa seol tosaigh agus barróg ar a' jib	Lá an-ghaothmhar
Cion ceithre cúrsa gan seol tosaigh agus barróg dhomhain ar a jib	Lá nach ngabhfadh duine ar bith amach mura mbéarfaidhe amuich air, bheadh an lá chomh dona sin
Chaith muid rith roimhe ina gcrann	
	Ní bhfeadfá indon seol ar bith a chur suas ach imtheacht le cóir i do chrann

Crapach	Is olc í an fhairrge chrapach. Is measa go mór í ná an fhairrge righin. Choppy
Righin	Tonnta móra malla Connigh glan agus domhain i gcomhnaidhe.
Oidhche Fóghmhar	Thug an Ceannaidhe Fionn a mhallacht don té a thrust oidhche fhóghmhair
Bádóirí óga agus gealach tús oidhche	is olc in éindigh iad – ní fhanann an ghealach aca.

NA BÁID I GCARNA

Corach dhá mhaide adhmaid
Corach dhá mhaide canbháis
Corach cheithre mhaide
Corach sé mhaide
Corach ocht maide – corach mór

BÁD IOMARTHA

Púcán	Seol mór agus jib
Gleoiteog	Trí sheol; jib, seol tosaigh agus seol mór
Húcaera	Trí sheol ar nós gleoiteoige
Nobby (Bád mór)	Bád iasgaigh; jib, seol mór agus mizzen
Tráiléara	Jib, seol tosaigh, seol mór, mizzen agus seol bairr Bhí bád mór agus bád beag ag mo Cheallachán Fionn
Láinéir jib	
Láinéir an tseoil tosaigh	
Staith	Teigheann an seol tosaigh suas ar láinéir trót
Láinéir píce	

Sgriúta	Shrouds, téad nó wire
Láinéara	Taplift, a chrochans an búm Cuir seas ar an taplift - tighten it up
Sgód a' jib	
Sgód a' tseoil tosaigh	
Sgód mór	Sgód an tseoil mhóir
Lom na seolta	Lom isteach an seol mór
Seol púcáin	Tá rópa ann – an taca. “Fáisg síos an taca.”
Bowsprit	Maide sínte an chéad tseoil
Crann	
Gaffle	
Ladhra a' ghaffle	
Búm	
Gúsnic an bhúim	Iarann a dhul síos i súil coiléir an chrainn
Coiléar iarainn timcheall ar an gcrann os cionn a' tseas	

Méaracha coiléir an chrainn

Faightear láinéir an tróc agus láinéir píce ann.

Mollard deire

Is air sin a fáightear sgód an tseoil mhóir

Gammon Iron

A choinnigheas maide sínte an chéad seoil ina áit féin gan eirghe

Máistreacht na Stiúrach

Rópa beag tríd an stiúir agus tríd deire an bháid faitchíos go gcaillfidhe an stiúir.

Galway built by converted Jews

An Rí ar thóg an t-uisge a chunradh de ghuailnibh na ndaoine

Codladh an tSuicín i bpúicín a Bharaigh

Sé an t-am ceadna a raibh Clann Uisnigh ann go raibh Mac Dé ar an talamh

Chuaidh Conchubhar amach. Bhí an lá dorch. Chuaidh C. go dtí an fear feasa.

Cén tughdaráis leis na cró lá seo a bheith dubh

Tá fáth maith leis. Tá ríoghacht eile os do chionn agus chuir rí na háite thuas a mhac anuas anseo.

Teannam in éinfheacht liom adeir sé le fear feasa go bhfeicfidh tú có maith is troidfinn ar son mic an rí sin.

Snagaide

Diarmuid Beag na dTrosológ

Ó Ruain

Smyth

Eibhlín Óir na Ruan

Eibhlín Óir Ní Mhurchadha Ruain

Morgan Smyth a bhí ar a hathair

Mary Anne Smyth (Morgans)

Bhí teaghlach den tsloinneadh seo i Muigh Ros fadó.

Cruach Chaolann

Cruach na Cara

Mac Dara – Ciarraíoch

Breandán

Caolainn as tír Ultach

11/5/32

Tá an tIomaire Rua a' tosuighe san gCeathramha Rua san taobh ó dheas agus a dhul amach san gCaolshúile Rua.

Tá sé a dhul aníos trí Ros Muc tríd Cnoc Uirid agus Droichead an Úcaire siar tríd Gleann Glais agus amach san Líonán. Tá an Líonán ag ceann an Chaol Sháile Rua.

Tá sé ráidhte gur ar an taobh thiar de'n Iomaire Rua a fhanas an méid daoine a bhéas beo tar éis an Chogaidh Chreidimh agus Anti Christ.

Bheannaigh Pádraic an tír taobh thiar den Iomaire Rua. D'ordaigh sé a sheacht n-oiread toraidh ar an thaobh thiar den Iomaire Rua leis an gcuid eile d'Éirinn. Daoine an toradh a bhí ó Phádraic.

Dá mbeadh fhios ag bean an abhrais gur Domhnach atá orm-sa

S Mac Con Rí

Buachaill Bó Sliabh Luachra ag Seán